

УДК: 37.014.2

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Моторна Марія, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4915-0782>

E-mail: mashamotorna@gmail.com

Стаття досліджує правове забезпечення та практичні аспекти підготовки соціальних працівників до волонтерства в сучасному суспільстві. Волонтерська діяльність є важливою частиною соціальної підтримки, особливо в кризові періоди. Підкреслюється значення волонтерства для підтримки вразливих груп населення та зміцнення соціальної єдності. Розглянуто нормативно-правову базу України, яка регулює волонтерство, і виділено ключові компетенції для соціальних працівників, зокрема комунікативні навички, лідерство, психоемоційна стійкість та етичні аспекти. Окреслено виклики, зокрема правове та фінансове забезпечення волонтерів.

Ключові слова: волонтерська діяльність, соціальна робота, правове забезпечення, підготовка соціальних працівників, нормативно-правова база, етичні стандарти, соціальні послуги, компетенції, волонтерські ініціативи, співпраця, професійна підготовка, соціальна підтримка.

LEGAL FRAMEWORK AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF TRAINING SOCIAL WORKERS FOR VOLUNTEER WORK

Motorna Mariia, Post-graduate student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical
University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4915-0782>

E-mail: mashamotorna@gmail.com

The article examines the legal framework and practical aspects of preparing social workers for volunteering in modern society. Volunteering is an important part of social support, especially during times of crisis. The significance of volunteering in supporting vulnerable groups and strengthening social unity is emphasized. The legal framework of Ukraine regulating volunteering is reviewed, and key competencies for social workers are highlighted, including communication skills, leadership, emotional resilience, and ethical aspects. The challenges, particularly legal and financial support for volunteers, are also outlined.

Keywords: volunteer activity, social work, legal framework, social worker training, regulatory framework, ethical standards, social services, competencies, volunteer initiatives, collaboration, professional training, social support

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасному суспільстві роль волонтерської діяльності зростає, особливо в умовах соціальних, економічних та екологічних викликів, що постають перед країною. В Україні волонтерська діяльність набула особливої актуальності під час кризових ситуацій, зокрема під час військових конфліктів, стихійних лих та пандемій. Проте, незважаючи на значний внесок волонтерів у підтримку населення, правове забезпечення цієї діяльності та підготовка фахівців, зокрема

соціальних працівників, залишається недостатньо врегульованою та потребує вдосконалення.

Проблема полягає у відсутності чіткої нормативно-правової бази для регулювання волонтерської діяльності, недостатньому рівні підготовки соціальних працівників до волонтерської роботи, а також відсутності системної співпраці між державними та недержавними організаціями у цій сфері. Це зумовлює необхідність наукового дослідження та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення підготовки соціальних працівників до волонтерської діяльності, що є важливим як на рівні індивідуальної професійної підготовки, так і на рівні розвитку волонтерського руху загалом.

З огляду на це, наукові та практичні завдання дослідження включають аналіз чинного законодавства, що регулює волонтерську діяльність, вивчення найкращих практик підготовки соціальних працівників у міжнародному контексті, а також розробку ефективних моделей навчання, які можуть бути інтегровані в освітні програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені підготовці соціальних працівників до різних аспектів їхньої професійної діяльності, набули широкого поширення в науковій літературі. Зокрема, Ольхович О. В. у своєму дослідженні аналізує підготовку соціальних працівників у США та Канаді, акцентуючи увагу на роботі з біженцями. Він підкреслює значущість спеціалізованих програм, які сприяють розвитку міжкультурних компетенцій у майбутніх фахівців.

Клос Л. Є. звертає увагу на практичну підготовку соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності, підкреслюючи роль практичних навичок у професійній освіті.

Голубенко Т. О. зосереджується на патронажній роботі з людьми похилого віку, вивчаючи підготовку соціальних працівників до цієї специфічної діяльності. Її науково-методичне забезпечення підготовки має важливе значення для волонтерських програм, які залучають фахівців до роботи з вразливими групами населення.

Дослідження Попової А. С. зосереджене на підготовці соціальних працівників до роботи з мігрантами в Україні. Авторка підкреслює необхідність розвитку соціальних і міжкультурних компетенцій, що є важливим для волонтерської діяльності, враховуючи зростаючі міграційні процеси.

Повідайчик О. С. кцентує увагу на науково-дослідницькій підготовці майбутніх соціальних працівників, підкреслюючи значення теоретичних і практичних навичок для їхньої професійної діяльності. Незважаючи на те, що це дослідження не стосується безпосередньо волонтерської роботи, підходи до моделювання навчальних програм можуть бути корисними для вдосконалення підготовки фахівців до волонтерської діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг досліджень, присвячених підготовці соціальних працівників до різних аспектів їхньої професійної діяльності, кілька важливих питань залишається недостатньо вивченими. Зокрема, серед них можна виділити такі невирішені частини загальної проблеми:

1. Правове регулювання волонтерської діяльності: У той час як існують окремі дослідження нормативно-правової бази соціальної роботи, комплексний аналіз законодавства, що регулює саме волонтерську діяльність соціальних працівників, є недостатнім. Це створює певні прогалини в розумінні того, як законодавчі акти можуть бути вдосконалені для забезпечення ефективнішої підготовки та діяльності волонтерів.

2. Інтеграція волонтерської підготовки в освітні програми: Існують окремі дослідження, присвячені різним аспектам професійної підготовки соціальних працівників, але питання систематичного включення волонтерської підготовки в навчальні програми залишається недоосвітленим. Необхідні конкретні рекомендації та моделі для інтеграції волонтерської діяльності в систему підготовки соціальних працівників.

3. Практична підготовка до роботи в кризових ситуаціях: Хоча дослідження підготовки соціальних працівників до роботи з різними категоріями населення вже існують, недостатньо уваги приділено питанням практичної підготовки до волонтерської діяльності в умовах кризових ситуацій, таких як війна, стихійні лиха або пандемії.

4. Етичні виклики в волонтерській діяльності: Незважаючи на численні публікації, присвячені етичним стандартам у соціальній роботі, етичні аспекти волонтерської діяльності соціальних працівників, особливо під час криз, не були досліджені на достатньому рівні. Потрібен глибший аналіз етичних викликів, з якими стикаються соціальні працівники-волонтери, та розробка відповідних рекомендацій.

5. Співпраця між державними та недержавними організаціями: Питання взаємодії між державними інституціями та громадськими організаціями в контексті підготовки соціальних працівників до волонтерської діяльності також залишаються маловивченими. Необхідно дослідити ефективні моделі співпраці для розширення волонтерських ініціатив.

Метою статті є аналіз правового забезпечення та практичних основ підготовки соціальних працівників до волонтерської діяльності, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення освітніх програм і нормативно-правової бази для підвищення ефективності волонтерської роботи соціальних працівників. Стаття спрямована на дослідження основних викликів, з якими стикаються соціальні працівники в умовах волонтерської діяльності, та надання практичних пропозицій для інтеграції волонтерства в професійну підготовку соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасному суспільстві волонтерська діяльність займає важливе місце, особливо у періоди кризових ситуацій, таких як війни, природні катастрофи чи пандемії. Волонтери часто виступають першою лінією допомоги, надаючи необхідну підтримку соціально вразливим верствам населення. Водночас соціальні працівники, які володіють спеціальними знаннями та навичками, стають ключовими фігурами в організації такої роботи. Однак для ефективної реалізації цієї діяльності необхідно забезпечити належну підготовку та правове регулювання участі соціальних працівників у волонтерстві. Саме це питання стає основою для аналізу правового забезпечення та практичних аспектів підготовки соціальних працівників до волонтерської діяльності.

Волонтерська робота є надзвичайно актуальною в умовах криз, коли держава не завжди має змогу вчасно та ефективно реагувати на виклики. Сучасні приклади, зокрема гуманітарна криза, пов'язана з війною в Україні, демонструють важливість волонтерської допомоги. Під час масового переміщення населення внаслідок бойових дій тисячі волонтерів стали основними координаторами допомоги для біженців і переселенців. У містах, де були утворені тимчасові центри для внутрішньо переміщених осіб, волонтери організували надання житла, харчування, медичної допомоги та психологічної підтримки, часто працюючи у співпраці з соціальними працівниками.

Інший яскравий приклад – пандемія COVID-19, під час якої волонтери відіграли ключову роль у забезпеченні населення базовими послугами та підтримкою. Соціальні

працівники, спільно з волонтерами, забезпечували доставку ліків, продуктів та інших необхідних товарів людям похилого віку та вразливим групам населення, які були ізольовані в умовах карантину. Це стало яскравою демонстрацією важливості підготовки соціальних працівників до швидкої реакції на кризи, що охоплюють усе суспільство.

Окрім цього, природні катастрофи, такі як масштабні пожежі в Австралії у 2020 році чи руйнівні повені в Західній Європі у 2021-му, також засвідчили значення волонтерів та соціальних працівників у мобілізації зусиль для допомоги постраждалим. Волонтери забезпечували евакуацію, надання першої медичної допомоги, пошук тимчасового житла та реабілітацію постраждалих територій.

У цих ситуаціях волонтерська робота стає невід'ємною частиною соціальної підтримки, коли державні органи через масштаби кризи або відсутність достатніх ресурсів не можуть повною мірою забезпечити ефективне реагування. Соціальні працівники у тісній співпраці з волонтерами відіграють ключову роль у швидкому реагуванні на потреби населення, забезпечуючи психологічну допомогу, координацію ресурсів та підтримку найуразливіших верств населення. [6, с.47]

Ці приклади також показують, що успішність волонтерських ініціатив значною мірою залежить від належної підготовки соціальних працівників та створення чіткого правового забезпечення для їхньої діяльності. Волонтерська допомога у кризових ситуаціях потребує навичок оперативного реагування, роботи у стресових умовах і знань у сфері соціальної підтримки та управління людськими ресурсами. Тому виникає потреба в удосконаленні навчальних програм для соціальних працівників та розвитку спеціалізованих навичок, які дозволять їм ефективно інтегрувати волонтерську діяльність у свою професійну практику.

Аналіз нормативно-правової бази волонтерської діяльності в Україні виявляє кілька важливих проблем, які впливають на ефективність цієї діяльності. Хоча існують закони, що регулюють права та обов'язки волонтерів, такі як Закон України «Про волонтерську діяльність» та інші нормативні акти, вони мають низку прогалин. Найбільша проблема полягає у відсутності чітких механізмів для захисту волонтерів на державному рівні, що особливо відчувається в умовах високого ризику, таких як воєнні конфлікти, стихійні лиха чи інші надзвичайні ситуації.

Волонтери, які працюють в екстремальних умовах, часто стикаються з підвищеним фізичним та психологічним навантаженням, проте законодавчо не передбачені адекватні інструменти для їхньої підтримки. Брак соціальних гарантій, таких як доступ до медичного страхування, компенсацій або психологічної допомоги, ускладнює не лише виконання ними своїх обов'язків, але й знижує мотивацію до участі в тривалих волонтерських проєктах. Це створює дисбаланс між високими вимогами до волонтерів і недостатньою їх підтримкою з боку держави.

Окрім цього, законодавство не завжди враховує потреби соціальних працівників, які залучаються до волонтерської діяльності як фахівці. Під час роботи з людьми, які перебувають у кризових ситуаціях, соціальні працівники несуть підвищену відповідальність та зобов'язані дотримуватись етичних стандартів, але на законодавчому рівні відсутні механізми, які б гарантували їм додатковий захист та умови праці в таких ситуаціях.

Важливо, щоб законодавство враховувало не лише права та обов'язки волонтерів, але й забезпечувало чіткі процедури для організацій, які займаються волонтерською діяльністю. Це стосується, зокрема, фінансування волонтерських ініціатив, надання правового та адміністративного супроводу, а також механізмів взаємодії між державними

органами та недержавними організаціями. Неврегульованість цих питань робить діяльність волонтерів складнішою, а іноді – небезпечною. [3, с.227]

Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, щоб вона більш чітко регулювала питання захисту прав волонтерів та створення умов для їх діяльності. Зокрема, варто розробити окремі положення щодо соціальних гарантій для волонтерів, які працюють в умовах підвищеного ризику, забезпечити доступ до медичних та психологічних послуг, а також впровадити механізми страхування для волонтерів та соціальних працівників, залучених до волонтерських програм. Це підвищить ефективність волонтерської діяльності, захистить фахівців, які працюють у складних умовах, та сприятиме розвитку волонтерського руху в Україні.

Ще однією важливою проблемою є **недостатня інтеграція волонтерської підготовки у навчальні програми** для соціальних працівників. В Україні освітні програми переважно орієнтовані на теоретичну базу, що включає соціальну політику, психологію, правові аспекти та інші фундаментальні знання. Однак практичні аспекти підготовки, зокрема навчання волонтерській діяльності, часто залишаються недостатньо розвиненими. Це створює розрив між теоретичними знаннями та реальними навичками, які потрібні для ефективної роботи в умовах, що швидко змінюються. [1, с.100]

Соціальні працівники не лише мають знати основи соціальної роботи, але й потребують комплексу специфічних навичок, таких як лідерство, комунікативні здібності, вміння працювати у стресових умовах та швидко адаптуватися до непередбачуваних обставин. Волонтерська діяльність часто передбачає взаємодію з людьми, які опинилися у складних життєвих ситуаціях: від стихійних лих до соціальних криз. У таких випадках потрібна здатність приймати швидкі рішення, організувати допомогу і координувати дії інших волонтерів та соціальних служб. Це неможливо без належної підготовки, яка охоплює не лише теоретичні аспекти, але й практичні сценарії кризових ситуацій. [4, с.102]

Під час пандемії COVID-19, наприклад, волонтери та соціальні працівники стикалися з непередбачуваними викликами, такими як забезпечення дистанційної допомоги або координація логістики під час ізоляційних заходів. Це вимагало від них не лише базових знань, а й здатності адаптуватися до нових умов, координувати групи волонтерів, приймати рішення в умовах обмежених ресурсів і часу.

Для покращення ситуації необхідно інтегрувати до освітніх програм соціальних працівників курси, що фокусуються на волонтерській діяльності, управлінні в кризових ситуаціях, розвитку лідерських навичок та комунікації. Такі навчальні модулі мають включати практичні тренінги та симуляції реальних ситуацій, з якими можуть зіткнутися соціальні працівники під час волонтерства. Інтердисциплінарний підхід, що поєднує соціальні науки з практичними навичками кризового менеджменту, стане вирішальним фактором у підвищенні якості підготовки фахівців. [8, с.24]

Підготовка соціальних працівників до волонтерської діяльності потребує також **розвитку їхньої психоемоційної стійкості**, що є ключовим фактором успішної професійної діяльності в умовах високого емоційного навантаження. Волонтери та соціальні працівники постійно стикаються з важкими життєвими ситуаціями людей, які потребують їхньої допомоги. Це можуть бути біженці, жертви насильства, люди, що втратили рідних або домівки, постраждали від природних катастроф або соціальних криз. У таких обставинах соціальний працівник має не тільки надавати підтримку, але й залишатися емоційно стабільним, що вимагає значних внутрішніх ресурсів.

Часто саме постійний контакт із людським стражданням та необхідність бути опорою для інших можуть призвести до емоційного вигорання. Емоційна нестабільність

волонтерів та соціальних працівників може негативно вплинути як на їхнє фізичне і психічне здоров'я, так і на якість наданих послуг. Психоемоційне вигорання характеризується втому, апатією, втратою мотивації, що, в свою чергу, знижує здатність до ефективної роботи та швидкого реагування на виклики. [8, с.24]

Тому розвиток методів саморегуляції, управління емоціями та стійкості до стресу має стати невід'ємною частиною підготовки майбутніх соціальних працівників. Важливо, щоб у рамках навчальних програм соціальні працівники отримували не тільки теоретичні знання про природу стресу та його вплив на психіку, але й практичні інструменти для управління своїм емоційним станом. Це можуть бути техніки релаксації, дихальні вправи, когнітивно-поведінкові методи, що допомагають розпізнавати і контролювати негативні емоції.

Варто також звернути увагу на **розвиток емоційного інтелекту** у соціальних працівників. Це вміння усвідомлювати, розпізнавати та керувати як власними емоціями, так і емоціями інших людей. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає зберігати спокій у складних ситуаціях, адекватно реагувати на емоції клієнтів, підтримувати емпатію, не виснажуючи при цьому власні емоційні ресурси. Це особливо важливо у взаємодії з клієнтами, які перебувають у стані стресу, розпачу або агресії.

Крім індивідуальної психоемоційної стійкості, майбутніх соціальних працівників необхідно навчати працювати в умовах командної підтримки. Робота в стресових ситуаціях часто потребує наявності надійної підтримки з боку колег і супервайзерів. У таких умовах важливо розвивати вміння взаємодіяти з командою, ділитися досвідом, звертатися за допомогою у випадках емоційного перевантаження. [5, с.20]

Одним із важливих аспектів підготовки соціальних працівників є також навчання методам превенції емоційного вигорання. Важливо, щоб майбутні фахівці розуміли, як правильно дозувати свою роботу, планувати відпочинок і підтримувати баланс між професійним та особистим життям. Це дозволить їм не тільки забезпечити тривалу ефективну професійну діяльність, але й підтримувати власне психічне здоров'я на належному рівні.

Етичні виклики є ще однією важливою складовою волонтерської діяльності, оскільки волонтери, а особливо соціальні працівники, працюють безпосередньо з уразливими групами населення, які перебувають у кризових життєвих обставинах. Вони повинні діяти відповідно до принципів гуманізму, рівності, поваги до гідності та прав людини. У багатьох випадках соціальні працівники стикаються з людьми, які пережили фізичні або емоційні травми, що підвищує вимоги до етичної компетентності фахівця. [2, с.61]

Одним із ключових етичних викликів у волонтерській роботі є забезпечення конфіденційності особистої інформації клієнтів. Волонтери, зокрема соціальні працівники, часто мають доступ до чутливої інформації про життя, стан здоров'я чи соціальний статус клієнтів. Надзвичайно важливо, щоб ця інформація використовувалася виключно з метою надання допомоги і не розголошувалася іншим особам. Це є фундаментальним принципом професійної етики, який забезпечує довіру між волонтером та клієнтом.

Крім того, волонтери повинні дотримуватись принципу нейтральності та неупередженості. В умовах кризових ситуацій, таких як військові конфлікти чи соціальні катастрофи, дуже важливо, щоб допомога надавалася без будь-якої дискримінації за ознаками національності, релігії, статі, політичних поглядів або соціального статусу. Волонтер не може ставити особисті переконання вище за інтереси клієнта або керуватися суб'єктивними оцінками ситуації.

Ще одним викликом є *взаємодія з людьми, які перебувають у стані емоційної нестабільності* або мають психічні розлади. Соціальні працівники повинні виявляти емпатію, але при цьому залишатися професійними та не дозволяти емоційним аспектам роботи впливати на прийняття рішень. Важливо вміти підтримувати емоційну дистанцію, щоб зберегти здатність об'єктивно оцінювати ситуацію та забезпечувати ефективну допомогу.

Етичні стандарти також відіграють вирішальну роль у забезпеченні захисту прав людини. Волонтери повинні не лише надавати фізичну або психологічну підтримку, але й відстоювати права своїх клієнтів, особливо коли мова йде про вразливі категорії населення, такі як діти, жінки, які постраждали від насильства, або біженці. Це може включати захист прав на медичну допомогу, освіту, житло чи безпеку.

Успішна реалізація етичних стандартів у волонтерській діяльності залежить від належної підготовки соціальних працівників. Навчальні програми повинні включати курси з етики, які допоможуть майбутнім фахівцям усвідомити важливість етичних викликів і нададуть їм інструменти для їхнього вирішення. Практичні тренінги, симуляції та аналіз реальних кейсів допоможуть соціальним працівникам набути навичок ефективної роботи в умовах дотримання етичних норм. [7, с.106]

Окрім підготовки на індивідуальному рівні, надзвичайно важливу роль у волонтерській діяльності відіграє *співпраця між державними установами* та неурядовими організаціями, які займаються соціальними питаннями. Така співпраця дає змогу об'єднати зусилля, мобілізувати необхідні ресурси та забезпечити ширший доступ до волонтерської допомоги. Волонтерські ініціативи, що виникають у результаті взаємодії між державним і недержавним секторами, зазвичай демонструють більшу ефективність та швидкість реагування на соціальні виклики, оскільки вони здатні оперативніше координувати роботу і залучати необхідних фахівців з різних сфер.

Наприклад, під час кризових ситуацій, таких як війна чи природні катастрофи, державні установи можуть бути перевантажені або недостатньо гнучкими у своїх діях. Тут на допомогу приходять неурядові організації, які можуть оперативніше реагувати на місцевому рівні та діяти більш адаптивно. Співпраця з державою дозволяє цим організаціям отримати доступ до необхідних ресурсів, юридичної підтримки та інформації, що робить їхні зусилля більш результативними. [8, с.24]

Однак питання налагодження системної співпраці між державними органами та неурядовими організаціями залишаються відкритими. Багато організацій, що займаються волонтерською діяльністю, стикаються з відсутністю чітких процедур для взаємодії з державними структурами. Це може ускладнювати процес планування і реалізації спільних проєктів, а також затримувати доступ до ресурсів, що є життєво важливими в умовах криз.

Однією з ключових проблем є відсутність централізованої координації між різними гравцями на полі волонтерства. Часто неурядові організації діють автономно, що може призводити до дублювання зусиль або до недоотримання допомоги певними групами населення. Державні органи, у свою чергу, можуть бути не в змозі забезпечити повну підтримку або не мають гнучкості, необхідної для оперативного реагування.

Для подолання цих проблем необхідно *створити ефективну платформу для взаємодії*, яка забезпечуватиме відкритий діалог між державними установами та неурядовими організаціями. Така платформа повинна включати механізми для обміну інформацією, координації ресурсів і планування спільних дій. Крім того, важливо запровадити чіткі правові рамки, які б визначали ролі й обов'язки кожної зі сторін у випадку кризових ситуацій.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, волонтерська діяльність соціальних працівників є важливим механізмом надання допомоги в кризових ситуаціях, але для її ефективної реалізації необхідно вдосконалити правове забезпечення, покращити підготовку соціальних працівників та розробити чіткі рекомендації щодо інтеграції волонтерства в професійну підготовку. Це дозволить не лише підвищити професійний рівень соціальних працівників, але й забезпечити ефективну допомогу тим, хто її найбільше потребує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубенко Т. О. Науково-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки.* 2015. № 29. С. 93–101.
2. Добровицька, О. Волонтерство в інклюзивному середовищі як педагогічна умова підготовки до професійної діяльності соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»,* 1(44), 2019, С. 59–62.
3. Клос Л. Є. Практична складова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.* 2013. № 8. С. 222–232.
4. Ларіонова, Н., Кратінова, В., та Караман О. Історико-феноменологічний аналіз волонтерства. *Соціальна педагогіка: теорія та практика,* 3, 2007. С. 99–105.
5. Ольхович О. В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади : дис. – ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00. 04/ОВ Ольгович. Тернопіль, 2008. 20 с.
6. Петренко, А.М. Волонтерство як засіб формування громадянської відповідальності у студентів. *Вісник Соціальних Досліджень,* 3(12), 2018. С. 45–48.
7. Попова А. С. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з мігрантами в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* 2017. Т. 2. №. 6. С. 104–108.
8. Повідайчик О. С. Розробка моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* 2017. №. 1–2. С. 21–30.

REFERENCES

1. Holubenko, T. O. (2015). Naukovometodychne zabezpechennia profesiinoi pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykyv do patronazhnoi roboty z liudmy pokhyloho viku. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Series: Pedagogical Sciences,* (29), 93–101.
2. Dobrovytska, O. (2019). Volonterstvo v inkluzyvnomu seredovyshchi yak pedahohichna umova pidhotovky do profesiinoi diialnosti sotsialnykh pratsivnykyv. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota,* 1(44), 59–62.
3. Klos, L. Ye. (2013). Praktychna skladova profesiinoi pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykyv do zdoroviazberezhuvalnoi diialnosti. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti,* (8), 222–232.
4. Larionova, N., Kratinova, V., & Karaman, O. (2007). Istoryko-fenomenolohichnyi analiz volonterstva. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka,* (3), 99-105.
5. Olkhovych, O. V. (2008). Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykyv do roboty z bizhentsiamy u vyshchych navchalnykh zakladakh SSHA i Kanady (*PhD dissertation*). Ternopil.
6. Petrenko, A. M. (2018). Volonterstvo yak zasib formuvannia hromadianskoi vidpovidalnosti u studentiv. *Visnyk Sotsialnykh Doslidzhen,* 3(12), 45–48.
7. Popova, A. S. (2017). Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykyv do roboty z mihrantamy v Ukraini. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu,* 2(6), 104–108.
8. Povidaiychyk, O. S. (2017). Rozrobka modeli pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykyv do nauково-doslidnytskoi roboty. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka,* (1–2), 21–30.